

TUR232 ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ GRAMERİ

(9. HAFTA)

II. EYLEM ÇEKİMLERİ

A.FİİL ÇEKİMİ

Eski Anadolu Türkçesi döneminde eylem çekiminde kullanılan üç grup kişi eki vardır.

A. 1. Geniş zaman, şimdiki zaman, belirsiz geçmiş zaman, gelecek zaman, istek ve gereklilik kipleri için şahıs zamiri menşei şahıs ekleri kullanılmaktadır.

1. teklik kişi: **-vAn, -vAm, -vAnIn** : *ölecek-venin, gülmiş-ven, kalacak-vam.*

-Am : *gideser-em yolacak-am, kırmış-am.*

-In : *bakar-ın*

2. teklik kişi: **-sIn** : *dimiş-sin, kılmalısın, kullanasın.*

3. teklik kişi: **-durur** ; **-dUr**: *Eksiz Ø: karar-mış, alur durur, kılacakdur.*

1. çokluk kişi: **-vUz** : *gide-vüz, sevmeli-vüz.*

2. çokluk kişi: **-sIz** : *görmüş-siz, kaçası-sız, göriser-siz*

3. çokluk kişi **-lAr** : *ola-lar, yarısar-lar, koşacak-lar.*

A. 2. Görülen geçmiş zaman ve şart kipinde kullanılan şahıs ekleri ise iyelik menşelidir.

1. teklik kişi: **-m** : *sevdü-m, kaldu-m, kıldı-m.*

2. teklik kişi: **-ŋ** : *yırtdu-ŋ, yardu-ŋ, çıkdu-ŋ*

3. teklik Kişi: **-Ø** : *var, tap, di.*

1. çokluk kişi: **-k /h** : *bilse-k, yutsa-h, dursa-h.*

2. çokluk kişi: **-ŋUz** : *geçdü-ŋüz, bulsa-ŋuz*

3. çokluk kişi: **-lAr** : *yazsa-lar, işitse-ler.*

A. 3. Birde emir kipinde kullanılan şahıs ekleri vardır.

1. teklik kişi: **-Ayn, -Aym** : *var-ayın, bul-ayım, sor-ayın*

2. teklik kişi: **-gıl/-gil, Ø** : *yaz, tap-gıl, dut-gıl*

3. teklik kişi: **-sUn**: *gözle-sün, okı-sun, bakar-sun*

1. çokluk kişi: **-Alum**: *diy-elüm, bil-elüm, bak-alum*

2. çokluk kişi: **-ñ, -Uñ, -ñUz, -UñUz**: *dinle-ñ, var-uñ, öl-ünüz.*

3. çokluk kişi: **-sUnlAr**: *gel-sünler, okı-sunlar, ol-sunlar*

B. BASİT ÇEKİM

B. 1. Bildirme kipleri

B. 1. 1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi : -dX

1. teklik kişi: *tap-du-m*

2. teklik kişi: *tap-du-ñ*

3. teklik kişi: *tap-dı*

1. çokluk kişi: *tap-du-h*

2. çokluk kişi: *tap-du-ñuz*

3. çokluk kişi: *tap-dı-lar*

B. 1. 2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi : -mış, -Up

1. teklik kişi: *bil-miş-ven*

2. teklik kişi: *bil-miş-sin*

3. teklik kişi: *bil-miş*

1. çokluk kişi: *bil-miş-vüz*

2. çokluk kişi: *bil-miş-siz*

3. çokluk kişi: *bil-miş-ler*

B. 1. 3. Geniş Zaman Kipi : -Ur, -Ar, -r

1. teklik kişi: *gel-ür-venin*

2. teklik kişi: *gel-ür-sin*

3. teklik kişi: *gel-ür*

1. çokluk kişi: *gel-ür-vüz*

2. çokluk kişi: *gel-ür-siz*

3. çokluk kişi: *gel-ür-ler*

1. teklik kişi: *öp-er-vem*

2. teklik kişi: *öp-er-sin*

3. teklik kişi: *öp-er*

1. çokluk kişi: *öp-er-vüz*

2. çokluk kişi: *öp-er-siz*

3. çokluk kişi: *öp-er-ler*

Geniş zaman kipinin olumsuz şeklinde -mAz kullanılır: *kal-maz-van, yap-maz-sın, uç-maz.*

B. 1. 4. Gelecek Zaman Kipi: -IsAr, -A, -Ası, -AcAK, -sA gerek

1. teklik kişi: *bil-iser-vem*

2. teklik kişi: *bil-iser-sin*

3. teklik kişi: *bil-iser*

1. çokluk kişi: *bil-iser-vüz*

2. çokluk kişi: *bil-iser-siz*

3. çokluk kişi: *bil-iser-ler*

1. teklik kişi: *kal-acak-van*

2. teklik kişi: *kal-acak-sın*

3. teklik kişi: *kal-acak*

1. çokluk kişi: *kal-acak-vuz*
2. çokluk kişi: *kal-acak-sız*
3. çokluk kişi: *kal-acak-lar*

B. 1. 5. Şimdiki Zaman Kipi

Eski Anadolu Trkęesinde Şimdiki zaman için kullanılan müstakil bir ek yoktur. Türkiye Trkęesinde kullanılan Şimdiki zaman eki o dönemde Şimdiki zaman eki olarak kullanılmamaktaydı. Eski Anadolu Trkęesindeki geniş zaman -Ar, -Ur, -r ve istek kipi -A ekleri Şimdiki zaman görevinde kullanılmaktaydı (Őahin 2015: 65).

1. teklik kişi: *dut-a-m*
2. teklik kişi: *dut-a-sın*
3. teklik kişi: *dut-a*

1. çokluk kişi: *dut-a-vuz*
2. çokluk kişi: *dut-a-vuz*
3. çokluk kişi: *dut-a-lar*

B. 2. TASARLAMA KİPLERİ

B. 2. 1 İstek Kipi: -A

1. teklik kişi: *ię-e-vem*
2. teklik kişi: *ię-e-sın*
3. teklik kişi: *ię-e*

1. çokluk kişi: *ię-e-vz*
2. çokluk kişi: *ię-e-sız*
3. çokluk kişi: *ię-e-ler*

B. 2. 2. Emir Kipi

1. teklik kişi: **-Ayln, -Aylm**: *var-ayın, bul-ayım, sor-ayın*
2. teklik kişi: **-ęıl/-ęil, Ø** : *yaz, tap-ęıl, dut-ęıl*
3. teklik kişi: **-sUn**: *gzle-sn, okı-sun, bakar-sun*

1. çokluk kişi: **-Alum**: *diy-elüm, bil-elüm, bak-alum*
2. çokluk kişi: **-ŋ, -Uŋ, -ŋUz, -UŋUz**: *dinle-ŋ, var-uŋ, öl-ünüz.*
3. çokluk kişi: **-sUnIAr** : *gel-sünler, okı-sunlar, ol-sunlar*

B. 2. 3. Gereklilik Kipi

Eylemin ifade ettiği hareketin gerekliliğini tasarlayan kiptir. Eski Anadolu Türkçesinde bu kip için kullanılan özel bir ek mevcut değildir. *-A* istek eki ve *-sA gerek* birleşik yapısı bu dönemde gereklilik kipini anlatmak üzere kullanılan ek ve yapılarıdır.

1. teklik kişi: *ver-se-m gerek*
2. teklik kişi: *ver-se-ŋ gerek*
3. teklik kişi: *ver-se gerek*

1. çokluk kişi: *ver-se-k gerek*
2. çokluk kişi: *ver-se-nüz gerek*
3. çokluk kişi: *ver-se-ler gerek*